

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE CHRISTO CAPITE|| TOTIVS ECCLESIAE,|| QVINQVE LIBRIS|| explicata.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

XXV. Idem probatur ex Patribus Græcis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53845](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53845)

XIV. B. GREGORIVS Papa Symbolum edidit, quod recitatur in eius vita lib. 2. cap. 2. quod ita habet: *Credo in Spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum, sed aeternum de Patre & Filio procedentem.* Idem GREGORIVS lib. 2. Dialog. cap. vlt. dicit: *Spiritum à Patre Filioq; procedere.* Idem habet lib. 1. moral. cap. 8. quem Gregorium mirum est, cur Græci in suo Calendario esse patiantur, & vt verè sanctum honorent, cùm tamen eius sententiam tanquam hæresim execrentur.

DECIMVS QVINTVS & postremus ex Latinis sit venerabilis BEDA. eos enim solùm adferre statui, qui ante schisma exortum floruerunt. Sic igitur loquitur Beda lib. 1. de elementis Philosophiæ: *Spiritus, inquit, iste, à Patre & Filio procedit.* Idem quoque in collectaneis ex Augustino super epistolas Pauli, ad locum illum Galat. 4. *Misit Deus Spiritum Filij sui.* adducit prolixam disputationem Augustini, qua probatur, Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere. Sed iam ad Græcos veniamus.

CAPVT XXV.

Idem probatur ex Patribus Græcis.

EX Græcis primus sit S. Gregorius THAVMATVRGVS, qui in confessione fidei diuinitus accepta, quæ extat apud Gregorium Nyssenum in vita huius Gregorij, ita loquitur: *Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per Filium apparuit, imago perfecta Filij perfecti.* Quo loco non est mouenda quæstio de particula, *Per*, nec de verbo, *Apparuit*; nam iam supra ostēdimus, particulam, *Per*, significare causam, siue principium productiuum. & ex eo, quod Filius misit Spiritum sanctum ad creaturas, colligi euidenter, Spiritum sanctum à Filio procedere etiam ab æterno.

Est autem notandum illud, *Imago Filij*, nam etsi Spiritus sanctus nō sit tam propriè imago Filij, quàm est Filius imago Patris, quia non procedit ex vi similitudinis: tamen non posset dici vllō modo imago Filij; nisi ab illo procederet, & esset ei similis in essentia. imago enim dicit relationem producti

ducti ad producentem. & sine hac habitudine non sufficit qualibet similitudo. Vnde non dicitur frater imago fratris, etiam si illi simillimus sit; nec ouum vnum alterius oui est imago, quanquam propter similitudinem vnum vix discernatur ab alio. Non enim sufficit similitudo, sed requiritur, vt vnum procedat ab alio, quod in ouis & fratribus non reperitur. Cùm ergo S. Gregorius Spiritum sanctum imaginem Filij dixerit, sine dubio existimauit, eum à Filio velle procedere.

DICIS, non requiritur vt exemplar sit causa actiua imaginis, sed sat est si sit exemplaris, vt patet in statuis. Respondedo, in rebus artificiatas exemplar non esse causam actiua, at in naturali productione esse. Siquidem necessario coincidit cum principio actiuo, vt planum est in omnibus rebus. Omnia enim quæ naturaliter agunt, producant effectus suos ad similitudinem propriæ formæ. quare cùm Spiritus sanctus nõ liberè, sed naturaliter producat, idem est principium actiuum, & exemplar respectu ipsius.

SECUNDO ex Græcis est B. ATHANASIUS, qui in Symbolo ita loquitur: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Ad hoc testimonium duo dici possunt. PRIMO, non esse hoc Symbolum verè Athanasij, sed hoc facile refellitur, cum ex Gregorio Nazianzeno in oratione de laudibus Athanasij, vbi dicit, eum composuisse perfectissimam fidei confessionem, quam totus Occidens & Oriens veneratur; tum verò ex Augustino, qui nominatim Athanasium Episcopum Alexandrinum citans in Psal. 120. integrum versiculum huius Symboli adducit; & sine nomine Athanasij vtiur integris sententiis huius Symboli, tanquam in Ecclesia notissimas, lib. 5. de Trinit. cap. 8. & epist. 174. ad Pascentium. Enchiridion cap. 36. & serm. 295. de tempore.

SECUNDO dici posset, hæc verba (*Et Filio*) esse adiecta Latinis. At neque hoc dici potest, tum quia etiam in Græcis Symbolis hæc particula inuenitur, tum etiam in Concilio Toletano IV. cap. I. recitatur confessio, ferè ad verbum desumpta ex hoc Symbolo, & ibi legimus, *à Patre & Filio, & fuit celebratum hoc Concilium circa annum D. C. XXXIII.* & proinde ante schisma Græcorum, Adde, quod GENNA-
DIT 6

DIVS Scholarius in lib. pro defensione Conc. Florentini, cap. 1. sect. 5. dicit, Græcos sui temporis dicere solitos, Athanasium fuisse ebrium, quando hæc scripsit. Ex quo apparet, illos non negasse, Athanasium ita scripsisse.

SECUNDVS locus Athanasij sit ex serm. 4. contra Arianos, longè ante medium, fol. 233. *Non enim, inquit, tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Marcionista, cum non tres Soles ad comparationem adducamus, sed unicum Solem, eiusque splendorem, & ex utroque lucem procedentem.* Vides hic clarissimè tria esse, Solem, splendorem, & ex utroque lucem procedentem? nec puto dubitari posse, quin per Solem, Patrem; per splendorem, Filium; per lucem, Spiritum sanctum Athanasius intellexerit. Quid, quæso, hic responderi potest?

TERTIVS locus Athanasij in libro qui inscribitur Redargutio hypocrisis Meletij, circa finem: *Atque, inquit, impossibile est, in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanasset ex Deo per Filium, sed per modum creatura à Deo factus, ut putant.* **NOTA**, non dixisse Athanasium, ex Patre per Filium, ne Græci recentiores dicerent, appositum Filium ad denotandam relationem; sed dixisse, *ex Deo per Filium.* Nec possunt hæc referre ad missionem ad creaturas, cum hæc emanatio opponatur creationi.

QUARTVS locus est in epistola illa longissima ad Serapionem, ubi probat contra Macedonianos, non posse ullo modo defendi, Spiritum sanctum esse creaturam, si Filius non est creatura. Et hoc est argumentum totius epistolæ.

Id autem probat hac ratione, quam in tota ferè epistola variis modis proponit; Talis ordo & unio est inter Spiritum sanctum & Filium, qualis inter Filium & Patrem; sed Filius, quia est ex Deo Patre, est Deus sicut Pater; ergo similiter Spiritus sanctus qui est ex Deo Filio, erit Deus sicut Filius; vel si ipse non est Deus, nec Filius erit Deus, immò nec Pater. *Cum igitur, inquit ultra medium epistolæ, istiusmodi ordinem & naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem, qui fieri potest, ut qui Spiritum creaturam dicit, non illud idem necessariò & de Filio sentiat? Si enim Filij creatura Spiritus est, consequens est, ut dicant etiam Verbum Patris creaturam esse.* Hæc ille. Vbi aded certum

esse credidit Athanasius, Spiritum sanctum à Filio producti, ut inde tanquam ex principio firmissimo, & notissimo concludat id quod erat dubium, videlicet Spiritum sanctum esse Deum.

Respondere possunt solum, ordinem Spiritus ad Filium & Filij ad Patrem in hoc consistere, quod sicut Pater mittit Filium ad creaturas, ita Filius mittit Spiritum. Sed hoc non potest dici, nisi cum missione ad creaturas, intelligamus veram processionem quoad esse. nam alioqui argumentum Athanasij nihil valeret; quomodo non valet hoc argumentum. Deus mittit Angelos, ergo vel Angeli non sunt creaturæ, vel Deus est creatura. hoc enim ideo nihil valet, quia Angeli sic mittuntur à Deo ad creaturas, ut illa missio non includat æternam processionem Angelorum ab ipsi Dei substantia. Si ergo Spiritus sanctus mittitur à Filio ad creaturas, & ab ipso Filio non procedit substantialiter, sicut à Patre; certè non aliter mittitur, quàm Angeli mittuntur; propterea non potest inde colligi ipsum esse Deum, aut Filium non esse Deum. quod tamen Athanasius colligit. Deinde si Athanasius loqueretur de missione ad creaturas, non diceret: *Si enim Filij creatura Spiritus sanctus est*, &c. Illa enim verba productionem significant, non missionem: contendit Athanasius, Spiritum sanctum à Filio producti, sed non creari ex nihilo.

Præterea post unum folium inquit Athanasius: *Quæ etiam Filij imago est, & dicitur Spiritus*. Et infra: *Quod Filius, quia ex Deo & Patre est, proprius ipsius substantia est, necesse est & Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprius esse Filij secundum substantiam*. Sanè Athanasius, cum dicit Spiritum ex Deo esse, intelligit ex Deo Filio, alioqui non bene concluderet, ideo illum esse proprium Filij, sicut Filium ideo est proprius Patris, quia ex Patre est. Extant etiam in epistolæ breuiore ad eundem Serapionem, ubi eadem sententia aliis verbis.

TERTIVS Græcus Pater est S. BASILIVS, quem quidem Græci ferè aliis omnibus anteponunt. Is igitur lib. 2. in Epistolæ nomine circa finem: *Illud Verò, inquit, cui ex omnibus obsequium est, quod nulla Filij operatio à Patre dissecta est, neque est aliquid in rerum natura, quod Filio adsit, & à Patre alienum sit*.

fit. Omnia enim, inquit, mea tua sunt, & tua mea sunt. quomodo igitur Spiritus causam soli Unigenito attribuit? Hæc ille.

Nec verba Græca ab his vlllo modo dissentiunt, sic enim ait: Πῶς ἔν τῷ πνεύματι τῷ αὐτίαν τῷ μονογενεῖ μόνῳ προσέδοται; certè Basilius probans, non solùm Filium esse causam Spiritus, sed etiam Patrè, quia omnia quæ habet Filius habet Pater, simul docet, immò pro comperto assumit, Spiritus causam, vt Græci loquuntur, esse Filium. Nec potest ista causa referri ad dona Spiritus sancti. Nam Basilius scribit contra Eunomium, qui non de donis disputabat, sed de substantia Spiritus sancti, ac volebat solùm Filium esse verè causam Spiritus sancti.

ALTER est locus Baslij lib. 3. contra Eunom. circa principium: Cur, inquit, necesse est, si dignitate & ordine tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? Dignitate namq; ipsum secundum à Filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit: natura verò tertium, si neq; ex sanctis Scripturis didicimus, neq; ex prædictis colligere possibile est.

Hunc locum in Concilio FLORENTINO sess. 20. dixerunt Græci corruptum esse, & non haberi in Græcis codicibus omnibus, sed solùm in quibusdam. Et verè in Græco textu Basileæ edito anno 1551. sic habetur: ἀξιώματι μὲν γὰρ δευτερεύειν τῷ υἱῷ, παραδίδωσιν ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος, &c. ac desunt illa verba (Cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat) in quibus vis rationis tota posita est. Tamen Latini responderunt, Græcum codicem potius esse corruptum ab ipsis, & exhibuerunt codicem antiquissimum scriptum ante annos sexcentos, vbi erant omnia quæ recitauimus.

Sed præterea ex consequētibus colligimus euidenter, aut illa verba debere esse in textu, aut certè sensum eorum. Nam sic pergit Basilius: Nam quæadmodum Filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo est, & dignitate, quoniam origo atq; causa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in seipso una est Deitas; ita Spiritus sanctus, etsi dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamē

aliena ipsum esse natura inde consequetur. Et habentur hæc omnia in Græco ad verbum. Perpende, obsecro, rationem Basilij, dicit Spiritum esse secundum à Filio ordine & dignitate, non tamen natura. & probat, quia sicut Filius est secundus à Patre, quia ab illo habet esse; ita quoque & Spiritus est secundus à Filio. ubi nisi addatur, vel subintelligatur id, quod est in nostris codicibus, videlicet Spiritum habere esse à Filio, sicut Filius habet esse à Patre: ratio Basilij nihil concedet; nec vlllo modo probari posset, Spiritum sanctum esse secundum à Filio, vt Filius est secundus à Patre.

TERTIVS locus est in lib. 5. contra Eunomium, cap. 4. quod Spiritus sanctus sit vera & naturalis imago Dei & Christi. Iste enim titulus: ὅτι εἰκὼν ἀληθῆς, καὶ ὁμοῦς Θεῷ, καὶ Χεῖρ τὸ πνεῦμα, satis indicat, Spiritum sanctum habere esse à Patre & Filio. Nam, vt supra diximus, non est vera & naturalis imago, quæ non producitur ab ipso exemplari.

QUARTVS locus est in libro eodem, cap. 12. vbi legitur in ipso titulo capituli: ὅτι ὡς υἱὸς Θεοῦ πατρὸς ἐκ χειρὸς, ὅτι ὡς πνεῦμα Θεοῦ υἱὸν. hoc est, Quod vt se habet Spiritus ad Patrē, sic etiam se habet Spiritus ad Filium. Et mox pergitur: Διὰ τῆτο καὶ Θεῷ μὲν λόγος ὁ υἱὸς, ῥῆμα ἢ υἱὸς τὸ Πνεῦμα hoc est, Quapropter Verbum Dei est Filius, Verbum autem Filij est Spiritus sanctus. Hæc ille. At quomodo Verbum Basilij Spiritus dici potest, si ab ipso non procedit? Et quomodo sic se habet Spiritus ad Filium, vt Filius ad Patrem; si Filius quidem à Patre procedit, Spiritus autem sanctus non procedit à Filio?

QUINTVS locus est in eodem libro, cap. 12. vbi talis proponitur quæstio: Διὰ τί μὴ καὶ τὸ πνεῦμα υἱὸς ἐστὶν Θεοῦ? Quare Spiritus non est Filius Filij? Respondet autem Basilij: ὅτι ἢ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' υἱὸν ἀλλ' ἵνα ἢ τειρὸς μὴ τειρὸς πλεῖστον ἀπειρον, & quæ sequuntur. hoc est, Non ideo dicitur Filius Filij, quia non sit ex Deo per Filium, sed ne multiplicemur Trinitatem multiplicari in infinitum. Nam si Spiritus diceretur Filius Filij, consequens videretur, vt etiam haberet alium Filium, & sic deinceps.

Sunt autem hinc aliqua obseruanda, ac PRIMVM ipsum titulum quaestionis esse argumentum pro nostra veritate; nam si Spiritus esset à solo Patre, certè non quaereretur, cur non dicatur Filius Filij: sicut nemo quaerit, cur frater non dicatur Filius fratris: cum res tam sit perspicua, vt ne suspicio quidem vlla inde nasci possit. cum ergo seridè quaesitum sit, cur Spiritus non dicatur Filius Filij, signum est, in confesso apud omnes fuisse, Spiritum à Filio procedere.

NOTA SECUNDO, istam quaestionem magnum negotium fecisse tam Basilio, quam Arhanasio in epistolis citatis ad Serapionem. vterque enim videtur magnas angustias pati: & hoc ipsum est ingens argumentum pro nostra veritate. nam potuissent vno verbo dicere, Non dicitur Filius, quia non est ab illo, & tamen hoc nunquam dixerunt, sed dicunt, hoc esse mysterium inscrutabile, & satis nobis esse debere, in his rebus scire, quia est, & non quaerere debere, cur & quomodo, &c.

NOTA TERTIO, responsonem Basilij (non quia non sit à Deo per Filium) esse item argumentum pro nobis. Nam si illud, *Per*, non significaret causam, sed poneretur loco, *Cum*, vt Graeci volunt, Basilius nihil dixisset. Si enim Spiritus esset à Deo per Filium, id est, cum Filio, nemo potuisset suspicari, illum esse Filium Filij, sed potius suspicari debuisset, esse fratrem Filij.

NOTA VLTIMO, responsonem Basilij hunc sensum habere, est Spiritus à Filio, tamen per alium modum productionis, quam per generationem, ideo non dicitur Filius, &c.

SEXTVS locus est in libro de Spiritu sancto, cap. 17. vbi sic loquitur Basilius: *ὡς ἰούυ ἐχθ' υἱὸς τοῦ πατρός, ὅτω τοῦ υἱὸν τὸ πνεῦμα.* hoc est, *sicut se habet Filius ad Patrem, sic ad Filium se habet Spiritus.* Hæc ille. Quæ autem est habitudo inter Patrem & Filium, nisi producētis ad productum? Idem enim sunt Pater & Filius, eo excepto, quod Filius est à Patre, non Pater à Filio. igitur & inter Filium & inter Spiritum sanctum ea sola distinctio est, quod Spiritus sanctus à Filio est, non Filius à Spiritu sancto.

QUARTVS sit GREGORIUS NYSSENVS, qui tria testimonia nobis

nobis præbebit. Vnum citat GENNADIUS in defensione Concilij Florentini, cap. I. ex hom. 4. in orat. Dominice Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex Filio præterea ostenditur, &c. Hunc tamen locum dicit Gennadius explorisque codicibus à Græcis esse sublatum, & verè non reperitur in exemplaribus, quæ nunc extant.

ALTERVM testimonium adducit BESSARION in sua oratione cap. 6. ex libr. I. Gregor. in Eunom. qui libri nondum Latine extant: Spiritus, inquit, Patri coniunctus est, secundum quod & iterum, increatus est. rursus ab eo distinguitur eo quod & iterum est Pater: Filio verò & secundum quod & iterum, increatus est, & secundum quod & iterum, ex primo principio suam substantiam habet, coniunctus; distinguitur sua proprietate, quæ est, quod nec unigenitus ex Patre productus est, & quod per ipsum Filium sit manifestatus. Hæc ille. Vbi NOTA PRIMO illud, Per, non posse accipi pro, Cum, quia Spiritus quatenus cum Filio à Patre procedit, non distinguitur à Filio, sed coniungitur cum eo, hinc autem de distinctione agitur. NOTA SECUNDO illud, Manifestatus, non posse accipi pro de la effusione donorum temporalium. nam hinc agitur de distinctione personarum: personæ autem distinctione suis proprietatibus ante omnem missionem externam Spiritus sancti.

TERTIVM testimonium habetur in libro ad Abbatem, quod non oporteat tres Deos dicere. circa finem libri, ubi cum docuisset Gregorius, unam esse naturam simplicissimam Dei, subiungit, non ideo confundi personas, sed distinguere hoc, quod una est ab alia: Eam, inquit, qua circa causam & causatum consideratur differentiam, non negamus, per quam solum discerni alterum ab altero deprehendimus. nam quod quod credimus aliud quidem causam esse, aliud verò ex causa, & ex eo quod ex causa est. Ac rursus aliam differentiam consideramus. nam aliud quidem continenter & continuo ex primo est, aliud verò per id, quod immediate & continenti est.

NOTA PRIMO, ex illis primis verbis (Per quod solum colligi euidenter Filiū esse causam, seu principium Spiritus sancti. Nam Gregorius dicit, solum discerni tres personæ per hoc, quod una est causa alterius. Hinc enim sequitur

Filius non est causa Spiritus sancti, Filium & Spiritum sanctum non distingui. Nec enim dicturi sunt Græci, Spiritum sanctum esse causam Filij. at neque dicturi sunt, Spiritum à Filio non distingui, ne Dualitatem pro Trinitate colant; coguntur igitur fateri, si Gregorio fidem habent, Filium esse causam Spiritus sancti.

NOTA SECUNDO, in illis verbis (*Aliud causam, aliud ex causa, & ex eo quod ex causa est*) notari tres proprietates trium personarum. Nam Pater causa est, Filius ex causa, Spiritus sanctus ex eo, quod est ex causa, id est, ex Filio.

NOTA TERTIO, in illis verbis (*Ac rursus aliam differentiam*) non proponi aliam differentiam specie diuersam à superiore, tunc enim pugnaret secum Gregorius, qui dixerat, hoc solo distingui personas, quod vna est causa alterius; sed differentiam aliam vocat illam eandem alio modo propositam. est aut hęc, quod Filius est immediatè à solo Patre, Spiritus autem mediatè à Patre, immediatè à Filio. quod tamen sano modo intelligendum est. nam Spiritus est à Patre mediatè & immediatè; mediatè quatenus est à Filio, qui est à Patre; immediatè autem, quatenus Pater non solum per Filium, sed etiam per seipsum Spiritum producit. In hoc ergo differentia consistit, quod Filius nullo modo est à Patre mediatè, sed solum immediatè; at Spiritus aliquo modo à Patre est immediatè.

QUINTVS est S. GREGORIVS NAZIANZENSIS, qui orat. 3. de Theologia, quæ est de Spiritu sancto, ita loquitur: *ἢ ἐν ὅτι, φησὶν, ὁ λείπει τῷ πνεύματι πρὸς τὸ εἶναι υἱὸν. εἰ γὰρ μὴ λείπον τι ἡμεῖς, ἢ ὅς ἂν ἡμεῖς, ἢ λείπειν φαμέν. ἢ δὲ γὰρ ἐλλειπίς Θεός. τὸ δὲ τῆς ἐκφάνσεως, ἢ ἕτως εἶπω, ἢ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἁρέσεως διάφορον, διάφορον αὐτῶν καὶ τὴν κλήσιν ποιοῖκεν.* Quibus verbis quærit, quid desit Spiritui sancto, quare non sit Filius. Responder: *Nihil dicimus, neque enim Deo quidquid deest, verum manifestationis, ut ita dicam, mutuaque eorum relationis differentia, diuersa quoque ipsis nomina procreauit, &c.* Quo loco Gregorius reddit istam causam, cur Spiritus non dicatur Filius, quia habent diuersas, immò oppositas, ac mutuas relationes; at certè non possunt esse mutuas relationes inter Filium & Spiritum sanctum, nisi quia vnus spiri-

rat,

rat, alter spiratur. nec enim Filius, qua Filius, est relatiōem ad Spiritum sanctū, sed Filius, qua spirator, refertur ad Spiritum sanctum. Nec potest responderi, distingui Filium & Spiritum sanctum per diuersas relationes respectu Patris, non respectu ipsorum ad inuicem; nam clarē dixit Gregorius, Spiritum nō esse Filium, hoc est, distinctum esse à Filio, propter habitudinem, quam habent inter se, hoc est, propter mutuam relationem.

Præterea paulò infrā scribit, eodem modo Filio nihil esse cur non sit Pater, & tamen non esse Patrem, quia amicum habent oppositas relationes. Et paulò infrā ponit exemplum Adæ, Eux, & Seth, quorum Adam à nullo est homine, Eua à solo viro, Seth ab utroque, ὁ Ἄδὰμ ἡ πᾶσι πατὴρ, πλάσμα Θεῶ. τί δὲ ἡ Εὐὰ; τμήμα ἔκ πλασματος, ἡ δὲ Ἰσὴθ; ἀμφοτέρων γέννημα. Quid, inquit, erat Adam? *segmentum Dei.* Quid Eua? *segmentum figmenti.* Quid Seth? *germen ex utroque.* Cū ergo his tribus hominibus tres diuinas personas Gregorius comparauerit: quis non videt ex sententia Gregorij, Filium esse à Patre, Spiritū verò à Patre & Filio?

SEXTVS, CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS catechesi, 17. cap. medium: *Vnus tantum, inquit, est, atque idem Spiritus sanctus, unicus & subsistens, qui ubique Patri & Filio adest, non qui à ore & labijs Patris, & Filij loquendo formetur, vel effluat, aut in aërem diffundatur, sed substantialis, loquens, & operans, &c.* Vbi non diceret Cyrillus, eum non formari temporali modo ab ore Patris & Filij, nisi crederet eum aliquo modo à Patre & Filio. Satis enim erat dicere, non formari ab ore Patris. Vult ergo Cyrillus, Spiritū sanctum à Patre & Filio procedentem de Patre & Filio, & ab utroque procedere, sed modo spiritali & ineffabili.

SEPTIMVS, IOANNES CHRYSOSTOMVS tom. 5. homil. 1. Symb. *Iste, inquit, est Spiritus de Patre & Filio procedens, qui diuisit propria dona singulis prout vult.* Et hom. 2. *Iste inquit, Spiritus sanctus dicimus Patri & Filio coequaliter procedentem de Patre & Filio.* Et hom. 76 in Ioan. *Ecce inquit, quòd non Pater solus, sed etiam Filius Spiritum sanctum*

Ac ne dicat Græci, Chrysoſtomum loqui de temporali miſſione donorum Spiritus ſancti, idem Chryſoſt. hom. 77. explicans, cur dicatur mitti Spiritus à Filio: *Præterea, inquit, & personarum differentiã ostendit, cum duas ponit, &c.* Ergo si missio exprimitur ad significandã distinctionem personarũ, verè persona ipsa mittitur, non sola dona. & cum distinctio personarum sit æterna, hæc missio æternã emanationem includat necesse est. Deniq; GENNADIUS in sua apologia pro Latinis, ca. i. §. 4. adducit alium locum Chrysoſtomi ex hom. de incarnat. in hæc verba: *Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem ex ipso Spiritum, & corpus nostrum suscepit.*

OCTAVVS, EPIPHANIUS hæref. 69. quæ est Arianorum, pag. 219. *Sed neq; sanctus Spiritus aliis Spiritibus adequatur, quoniam vnus est Spiritus Dei, Spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiẽs; hi verò volunt hanc creaturam creatura esse, &c.* Quo loco illud (*Ex Filio accipiẽs*) nihil significare potest, nisi ex Filio procedens per æternam emanationem. Nam opponit Epiphanius istud (*Accipere ex Filio*) creationi. Docet enim, Spiritum non esse creatum à Filio, vt hæretici dicebãt, sed accepisse substantiam suam à Filio alio modo, quàm per creationem. Vnde paulò infra iterum ait: *Et quãdoquidem non alienus est Filius à Patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verùm Filius quidem unigenitus, genitus sine principio, sine tempore, sanctus autem Spiritus neq; genitus est, neq; creatus, sed ex Patre procedens, & de Filio accipiẽs.* Et pag. 223. *Omnia à Deo sunt creata, solus verò Filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex Deo processit, & ex Filio accepit, reliqua verò omnia sunt creata, & neque progressa ex Patre processerunt, neque ex Filio acceperunt.* Pag. 229. *Quo ostendar, inquit, fontem ex fonte, ex Patre & unigenito Spiritum sanctum.*

Item in Anchor. pag. 332. *Spiritus sanctus Spiritus Dei, & Spiritus Patris, & Spiritus Filij non iuxta aliquam compositionem, quæ admodum in nobis anima & corpus, sed in medio Patris & Filij ex Patre & Filio tertius nomenclatura.* Pag. 349. *Si verò Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, aut absque Virisq;.* Pag. 350. *Vita, inquit, ex Vita est Filius, Spiritus autem sanctus ab Virisq;.* Pap. 351. *Filius, inquit, vocat eum qui est ex ipso, Spiritu ve-*
rò san-

ro sanctum ab Verisq. Et infra: Audi, o bone, quod Pater Veri Filij est Pater, totus lux, & Filius Veri Patris, lux de luce, non sicut factura aut creatura nomine solum. & Spiritus sanctus Spiritus Veritatis est, lux tertia à Patre & Filio. Et infra: Spiritus sanctus ex Patre, & ex Filio solus est lux Veritatis.

NONVS, DIDYMVS ALEXANDRINVS lib. 2. de Spiritu sancto ultra medium: Non loquetur, inquit, à semetipso, hoc est, non sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabilis à meo, & Patris est voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre & meo est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & meo est. Et infra: Spiritus, inquit, sanctus, qui est Spiritus Veritatis, Spiritusq. sapientia, non potest à Filio loquente audire quod nescit, cum hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est, procedens à Veritate, consolator manans de consolatore. Et pagina sequenti: Neq. inquit, alia substantia est Spiritus sanctus, præter id quod datur es à Filio.

DECIMVS, CYRILLVS ALEXANDRINVS lib. II. in Ioan. cap. 15. Verum, inquit, quoniam consubstantialis Filio est, procedens per eum, omnem eius habens virtutem, ideo ait: Quia de meo accipiet. Et infra: Nam cum per Filium naturaliter procedat, & proprius eius, cum omnibus qua absolute habet, accipere dicitur qua ipse sunt.

NOTA, Spiritum procedere per Filium cum omnibus qua absolute habet. Quid enim id aliud significat, quam essentiam diuinam, & omnes absolutas perfectiones Spiritui sancto per processionem à Filio communicari? Et cap. 25. Ex ipso inquit, substantia Dei Patris procedens, profusus autem ad locos per consubstantialia Verbum, à quo est secundum emanationem ad esse atq. subsistere. Potuitne clarius S. Cyrillus dicitur Spiritum sanctum à Filio procedere? Id enim intelligimus nos per processionem à Filio, habere esse, & subsistere Spiritum sanctum à Filio, quod disertis verbis Cyrillus ait. Item lib. 12. in Ioan. cap. 56. Ex Patre, inquit, per Filium procedit. Item lib. 13. thesauri, ca. 2. Et ideo, inquit, Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, sicut ex ipso Filio & in ipso naturaliter existentem. Et infra: Sic Filium Dei ex ipso & ex ipso Patre naturaliter esse intelligimus. Ex Filio autem & ex Patre naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sic ut ex Patre provenire credimus. Item lib. de recta fide ad Theodotium.

tra medium. Et lib. 5. 6. & 7. de Trinitate similia habet. Denique in cap. 2. Ioëlis (ut citat Bessario in sua oratione, cap. 7.) *Proprius, inquit, ipseus, & in ipso, & ex ipso Spiritus est, quem admodum sanè de ipso Deo & Patre intelligitur.*

XI. SIMEON METAPHRASTES, cuius in Concilio Florentino honorifica mentio fit, in vita sancti Dionysij Areopagita: *Ascendit, inquit, meus Christus in cælum, & ad paternam sedem reuertitur, & Spiritum qui ex ipso procedit, mittit discipulis.*

XII. ANASTASIUS, cuius fit mētio cum magno honore in VI. Synodo; in I. libro de rectis dogmatibus, sic loquitur: *Spiritus sanctus appellatus est Spiritus oris Dei: os enim Patris est Filius.* Hæc ille. Vbi satis apertè indicat, Spiritū sanctum sic à Filio procedere, qui os Dei dicitur; sicut Spiritus oris nostri à nostro ore spiratur. Idem infra: *Vt doceat, inquit, & nam esse essentiā tam eius, qui accipit, quā illius, à quo accipit, ipseus etiamnum à quo procedit.* Hæc ille. Vbi per eum, qui accipit essentiā, intelligit Spiritū; per eum, à quo accipit, Filium; per eum, à quo procedit, Patrē. Quod si Spiritus à Filio essentiā accipit, quid aliud requirimus? Nec enim de voce, *Procedit*, quæstio esse debet, cū de re ipsa constet. Vnde ibidem subiungit: *Neq; enim ex eo prodiit, quod aliena sit essentiā, aut quisquis accepit ex non sibi consubstantiali.* Et infra: *Rursum, inquit, ipse Spiritus & ab ipso procedit & mittitur, non à Patre solo, sed & à Filio.* Et infra: *Equidē Dominus declarans Spiritum sanctum à se emergere, insufflans in discipulos dicebat; Accipite Spiritum sanctum.*

XIII. THARASIVS in epistola ad Patriarchas Orientis, quæ habetur VII. Synodo, act. 3. *Credimus, inquit, in Spiritū sanctum, qui ex Patre per Filium procedit.*

XIV. MAXIMVS vir doctissimus & sanctus in cap. 4. Zacha. *Spiritus sanctus, inquit, quemadmodum secundum essentiā Dei & Patris est, ita & Filij secundum essentiā est, tanquā ex Patre essentialiter, per Filium ineffabiliter natum procedens.* Citat hunc locum Bessario, cap. 6.

XV. Est Ioannes DAMASCENVS lib. I. de fide, cap. 18. *Imago, inquit, Patris est Filius, & Filij Spiritus sanctus.* At certè imago ab exemplari habet esse. Et infra: *Deus Spiritus sanctus medius ingeniti, & geniti, & per Filium Patri coniunctus.*

Habemus igitur quindecim testes Latinos, & quindecim Græcos, qui ante dissidium nostrum exortum apertissime docuerunt, Spiritum sanctum à Patre & Filio produci, & spirari; ut iam intolerabilis planè Græcorum obstinatio deri debeat.

CAPVT XXVI.

Ex ratione idem confirmatur.

VIDE rationes multas apud sanctum Thomam lib. 4. contra Gentes, cap. 24. & quæstio. de potentia, art. 4. Ratio præcipua sancti Thomæ hæc. Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab illo; hoc autem est contra fidem, quia tunc esset dualitas, non Trinitas: Igitur procedit à illo Spiritus sanctus.

Propositio argumenti ita probatur; Omnis distinctio in Deo nascitur ex relationibus originis: at si Spiritus non procederet à Filio, non esset inter eos ratio originis, ergo Spiritus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio. Huius argumenti probatur iterum propositio, nam in Deo nihil est, nisi essentia & ratio, siue absolutum & relatum, sed essentia, & omnia absoluta sunt communia, ergo sola ratio distinguit. Vnde in Concilio TOLETANO XI. cap. 2. dicitur, in solis relationibus numerum cerni; proinde omnis distinctio ex relationibus ortum ducere. ubi enim non est distinctio, nec numerus esse potest. Præterea, si non essent communia tribus personis omnia absoluta: non essent tres personæ una res, ut docet Concilium LATRANENSE cap. 2. Item non possemus defendere Dei simplicitatem, si possemus ostendere, nullam perfectionem esse in una persona, quæ non sit in alia, quare dubitari non debet, quia ratio distinguit Trinitatem.

Rursum, non quælibet ratio sufficit ad distinctionem faciendam; nam relationes non oppositæ non distinguunt, ut patet, quia in vno Patre sunt duæ relationes, paternitas & spiratio actiua, & tamen non distinguunt duas personas, ergo debent esse relationes oppositæ, ut distinguant.

Rursum, non quælibet oppositæ distinguunt, sed realiter se debent